

Lausunto opetusministeriön luonnoksesta tekijänoikeuslaiksi

Electronic Frontier Finland – EFFI ry

PL 239

00101 Helsinki

effi@effi.org

<http://www.effi.org/>

Tämä dokumentti sähköisessä muodossa: <http://www.effi.org/julkaisut/lausunnot/tekijanoikeus-2003-09-05.html>

Sisällys:

YLEISTÄ	2
YKSITTÄISIIN PYKÄLIIN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ	2
<i>Radion kuuntelu työpaikoilla (2 §)</i>	2
<i>WWW-linkit (2 §)</i>	3
<i>Tekijänoikeuden rajoitukset (11 §)</i>	3
<i>Tietokoneohjelmien ja tietokantojen välimuistipoikkeus (11 a §, 5 artikla)</i>	4
<i>Hakukoneet (11 a §, 5 artikla)</i>	4
<i>Yhteisöraukeaminen (19 §, 4 artikla)</i>	5
<i>Tietokoneohjelmien dekompilaatiokiello (25 k §)</i>	5
<i>Kasettimaksut (26 a §)</i>	6
<i>Erilaisista suojauksista (50 a §, 6 artikla)</i>	7
<i>Yksityinen kopiointi (50 a §, 6 artikla)</i>	7
<i>Linux ja DVD-elokuvat (50 b §, 6 artikla)</i>	8
<i>Sähköiset hallintatiedot (50 d §, 7 artikla)</i>	8
<i>Piraattikopioiden tuontirajoitus (56 a §)</i>	9
YLEISIÄ KOMMENTTEJA:	9
<i>Suojausten vaikutus levymyyntiin, vertaisverkkoihin ja piratismiin</i>	9
<i>Sananvapaus</i>	12
<i>Teknisten suojausten vaikutuksista</i>	12

Yleistä

Opetusministeriön 16.7.2003 antama luonnos hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain ja rikoslain muuttamiseksi perustuu osin kiistellyyn EU:n tekijänoikeusdirektiiviin (2001/29/EY, jäljempänä "direktiivi"). Lakiehdotuksen on valmistellut opetusministeriön tekijänoikeustoimikunta. Lakiehdotus on oleellisesti samanlainen kuin eduskunnassa 10.2.2003 kaatunut aikaisempi hallituksen esitys HE 177/2002 vp tekijänoikeuslain muuttamiseksi.

Esitysluonnoksessa viitataan eduskunnan sivistysvaliokunnan aikaisemman lakiehdotuksen kaatumisen jälkeen 18.2.2003 lähettämään kirjeeseen opetusministeriölle¹ ja sanotaan, että se "on otettu huomioon esityksen jatkovalmisteluissa" (s. 73). Sivistysvaliokunnan mukaan lakiehdotus oli asiantuntijoillekin vaikeasti ymmärrettävä. Lisäksi kirjeessä esitettiin erilaisia yhteiskunnallisia näkökohtia, jotka tulisi ottaa huomioon. Lopuksi sivistysvaliokunta ehdotti, että opetusministeriö jättäisi uudelle eduskunnalle minimaalisen ehdotuksen, joka sisältäisi vain direktiivin edellyttämät muutokset ja jättäisi muut muutokset myöhemmäksi. Opetusministeriön 16.7.2003 antama uusi esitysluonnos on kuitenkin sama jo kertaalleen kaatunut lakiteksti pienin korjauksin ja samoin sivistysvaliokunnan kirjeessä mainituin puuttein.

Opetusministeriön olisi syytä ensisijaisesti toimia eduskunnan ehdottamalla tavalla ja **poistaa luonnoksesta kaikki muut paitsi direktiivin edellyttämät muutokset**. Toissijaisesti ehdotamme lakitekstiin ja perusteluihin jäljempänä lueteltuja korjauksia.

Yksittäisiin pykälisiin liittyviä kysymyksiä

Suluissa oleva pykälä viittaa opetusministeriön 16.7.2003 antamaan esitysluonnokseen ja artikkelit tekijänoikeusdirektiiviin (2001/29/EY).

Radion kuuntelu työpaikoilla (2 §)

Taloudelliset oikeudet määrittävät sen, mitkä toimet kuuluvat yksinoikeuden piiriin (mm. kopioiden valmistaminen ja niiden julkinen levittäminen) – toisaalla laissa luetelluin rajoituksin (mm. yksityinen käyttö, siteeraus oikeus). Luonnoksen 2 § perusteluissa (s. 75) sanotaan:

- - Julkisen esittämisenä pidetään myös teoksen saattamista samanaikaisesti useiden henkilöiden saataviin henkilökohtaisen kuvaruudun tai kuulokkeiden

---

¹<http://www.ffi.org/tekijanoikeus/laki/sivistysvaliokunta-2003-02-18.html>

välityksellä esimerkiksi kirjastossa tai kielistudiossa. Jos henkilö itse voi määrätä ajankohdan, jolloin hän saa teoksen nähtävilleen tai kuultavilleen edellä mainittujen välineiden avulla, kyseessä on pyynnöstä tapahtuva yleisölle välittäminen.

Lakitekstiin ehdotetaan myös lisäystä:

2 § Taloudelliset oikeudet

- - Julkisenä esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä ja välittämistä.

Ilmeisesti pelkkä välineen antaminen ei ole "välittämistä". Toisaalta taas esimerkiksi Internet-kahvilan omistaja välittää teoksia tarjotessaan yleisöpäättteen. **Tämä asia ("radion antaminen työntekijälle ei ole välittämistä") olisi ilmaistava perusteluissa selvästi.**

WWW-linkit (2 §)

Perusteluissa (s. 76) ilmeisesti kategorisesti kielletään jotkut linkittämistavat: "- - verkkosivulle tuodaan suojattua aineistoa ulkopuolelta linkkien avulla - -"

Tällainen kategorinen kieltö ei ole hyväksyttävä. Materiaalin "tuominen sivuille linkkien avulla" voi olla tarpeellista esimerkiksi siteeraamista varten. **Helpointa olisi poistaa lakiehdotuksen perusteluista (s. 76) linkittämiseen liittyvät kappaleet.** ("Verkkosivujen linkittämistä - - Linkittämisen kehitystä olisi siten jatkossakin seurattava tarkkaan ja tarvittaessa harkittava erityisten säännösten säätämistä.").

Tekijänoikeuden rajoitukset (11 §)

Opetusministeriö ehdottaa (11 § 5 momentti), että rajoitukset eivät koskisi kopioiden valmistamista, kun teos on saatettu yleisön saataville teknisen suojauksen kiertämällä. 11 § on ongelmallinen yksin siitä syystä, että teosten käyttäjien on yleensä mahdotonta tietää onko teos alun perin saatu suojauksen kiertämällä ja saako siitä siten esimerkiksi tehdä kopioita yksityistä käyttöä varten. Digitaalisessa ympäristössä kopioiden valmistaminen esimerkiksi tietokoneen muistiin - mikä on tekijänoikeudellisesti merkittävää - voi olla välttämätöntä esimerkiksi teoksen katselemiseksi.

EFFI ehdottaa, että 11 § 5 momentti poistetaan kokonaisuudessaan.

Tietokoneohjelmien ja tietokantojen välimuistipoikkeus (11 a §, 5 artikla)

Lakiehdotus antaa palveluntarjoajille oikeuden valmistaa teoskappaleista väliaikaisia kopioita niiden välittämistä varten. Tällaisia kopioita syntyy aina esimerkiksi ladatessa verkkosivuja Internetissä. Internet-palveluntarjoajilla on muiden lakien perusteella velvollisuus välittää tällaista liikennettä. Heillä on siis lain määräämä velvollisuus valmistaa tällaisia väliaikaisia kopioita.

11 a § 2 momentin mukaan tällaisia välikopioita ei kuitenkaan saa tehdä tietokoneohjelmista eikä tietokannoista ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa. Toisin sanoen, kun käyttäjä lataa ohjelman webistä voi hänen palveluntarjoajansa syyllistyä rikokseen.

EFFI ehdottaa, että 11 a § pitäisi kokonaisuudessaan sisällyttää ensimmäiseen lukuun, ei toiseen lukuun (palveluntarjoajien laitteet eivät voi mitenkään tietää, koskevatko toisen luvun rajoitussäännökset välitettäviä teoksia) ja että **11 a § 2 momentti poistetaan**.

Hakukoneet (11 a §, 5 artikla)

Webin hakukoneen toimivat siten, että ne lukevat verkkosivuja ja keräävät niistä hakusanoja. Tätä kutsutaan indeksoinniksi. Kun näillä sanoilla haetaan verkkosivuja, näyttää hakukone linkit sivuihin, joilla näitä sanoja esiintyy.

Kun hakukone indeksoi sivuja, pitää sen tehdä sivuista ainakin väliaikainen kopio hakusanojen lukemista ja tietokantojen rakentamista varten. Tämä voi olla tekijänoikeudellisesti merkittävää, mistä seuraisi, että hakukoneet eivät saisi indeksoida sivuja. Tekijänoikeuslakiehdotus sallii tilapäisten kopioiden valmistamisen (11 a §), mutta tämä poikkeus ei välttämättä koske hakukoneiden suorittamaa indeksointia. Jotkut hakukoneet säilyttävät tämän lisäksi indeksoinnissa käytetyn sivukopion, mistä on hyötyä, jos palvelin, joka sisältää alkuperäisen sivun, on tilapäisesti epäkunnossa. Yhdysvalloissa hakukoneita on jo painostettu sensurointiin² vetoamalla vastaaviin jo voimassa oleviin pykäliin.

---

²Esimerkiksi skientologikultti on kunnostautunut vaatimalla yhdysvaltalaiseen tulkinnanvaraiseen tekijänoikeuslakiin vedoten Internet-palveluntarjoajia (mm. hakukone Googlea) poistamaan palvelimiltaan muiden tuottamaa skientologien toimintaa arvostelevaa materiaalia ja linkkejä tällaiseen materiaaliin. Kultin esittämät poistopyynnöt lienevät melkein aina perusteettomia, mutta Internet-palveluntarjoajat yleensä mieluummin suostuvat poistopyyntöihin kuin puolustavat asiakkaidensa oikeuksia kalliissa ja aikaa vievissä oikeudenkäynneissä. Googlen saamat poistopyynnöt ovat luettavissa esimerkiksi EFF:n ja Harvardin, Stanfordin, Berkeleyyn, San Fransiscon ja Mainen yliopistojen toimittamassa Chilling Effects Clearinghouse, <http://www.chillingeffects.org/>

Tekijänoikeuslakiehdotus voi siis pahimmillaan tehdä hakukoneet laittomiksi. Tämä olisi valtava taloudellinen ja yhteiskunnallinen menetys, koska ilman hakukoneita tiedon löytäminen Internetistä vaikeutuisi huomattavasti.

Hakukoneiden oikeudellinen tilanne on ollut epäselvä jo ennen tätä lakiehdotusta. Nyt kun lakitekstissä erityisesti mainitaan välikopioiden valmistelusta, **pitäisi lakitekstiä tarkistaa ja muuttaa siten, että hakukoneiden suorittama indeksointi olisi selvästi sallittua.**

Yhteisöraukeaminen (19 §, 4 artikla)

Lausuntoluonnos on parannus edelliseen versioon (HE 177/2002 vp) verrattuna. Ehdotetun lakitekstin mukaan teosta saisi myydä edelleen, jos teos on alun perin hankittu ETA-alueen ulkopuolelta yksityistä käyttöä varten. Lisäksi pykälä sallii ETA-alueen ulkopuolelta hankittujen teosten lainaamisen Suomessa. Kirjasto ei tosin voi hankkiutua vanhasta ETA-alueen ulkopuolelta hankitusta kirjasta eroon muuten kuin polttamalla – edelleen sitä ei saa 19 § perusteella luovuttaa. Teoksia, joita ei ole viiteen vuoteen niiden julkaisemisesta Suomessa julkaistu, yhteisöraukeaminen ei koskisi. Parempi olisikin esimerkiksi, jos **oikeudenhaltijan suostumuksella ETA-alueen ulkopuolella luovutetun teoskappaleen tekijän oikeus määrätä kappaleen levityksestä raukeaisi aina, kun viisi vuotta – tai lyhempi aika – on kulunut teoksen julkaisusta.**

Tietokoneohjelmien dekompileerintäkielto (25 k §)

25 k § ehdotetun lisäyksen mukaan tietokoneohjelman tutkiminen yhteensopivuuden saavuttamiseksi ei olisi enää sallittua, jos se edellyttäisi suojakeinojen kiertämistä.

Koska nykyään suojakeinoja alkaa olla melkein jokaisessa tietokoneohjelmassa – ja yhä useammat laitteet hiustenkuivaajasta alkaen sisältävät tietokoneohjelmia – tarkoittaa tämä sitä, että tietokoneohjelmien tutkiminen voi muuttua laittomaksi. Käytännön esimerkkinä yhteensopivien ohjelmien valmistus vaikeutuu ja mediaformaattien (Word-tiedostot, musiikkiformaatit) monopolisointi (voi käyttää vain yhdellä soittimella/ohjelmalla) helpottuu huomattavasti. Nykyään Microsoft Word -tiedostoja saa auki myös kilpailevilla ohjelmistoilla (esim. OpenOffice.org, StarOffice), mutta tulevaisuudessa tällaisten ohjelmien teko voi muuttua mahdottomaksi.

25 k § ehdotettu lisäys on direktiivin tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta (91/250/ETY) 5-6 artiklojen vastainen. Tietokoneohjelmadiirektiivin mukaan

tietokoneohjelmien tutkiminen esimerkiksi yhteensopivuuden saavuttamiseksi pitää olla sallittua. Tekijänoikeusdirektiivin 1 artiklan mukaan tietokoneohjelmadirektiivi on tekijänoikeusdirektiiviin nähden ensisijainen. **Opetusministeriön 25 k § ehdottama muutos tulee poistaa direktiivin vastaisena.**

Kasettimaksut (26 a §)

Pykälää tulee muuttaa koskemaan vain laitteita, joita käytetään **pääasiallisesti** (ei merkittävässä määrin) teosten valmistamiseen. Muuten kaikki tallennuskapasiteettia omaavat laitteet, kännyköistä ja henkilökohtaisista kalentereista tietokoneiden kiintolevyihin siirtyvät kasettimaksun piiriin. Lisäksi maksun suuruuden pitäisi määräytyä **tekijöille yksityisestä kopioinnista aiheutuneista taloudellisista menetyksistä**, ei esimerkiksi siitä, että yhdelle tietokoneen kiintolevyille mahtuu periaatteessa koko vuotuinen suomalainen musiikki tuotanto tai merkittävä osa siitä. On myös muistettava, että monet soittavat äänitteitä esimerkiksi kannettavalla soittimella tai tietokoneella. Jos äänitettä ei voi kopioida soittimelle, eivät tällaiset henkilöt äänitettä osta. Tällaisissa tapauksissa, joissa tallennusmahdollisuus on nimenomaan toiminut motivaationa äänitteen ostamiselle ja siten tuonut myyntituloja, on kasettimaksun periminen tallennuskapasiteetin perusteella kaksoisrahastusta.

Yksityiseen käyttöön kopioinnista aiheutuneiden taloudellisten menetysten arvioiminen voi olla vaikeaa ja maksujen määräämisessä joudutaan tyytymään arvioihin. Tilanne olisi kuitenkin parempi ja vähemmän mielivaltainen kuin jos maksu määrättäisiin tallennuskapasiteetin tai soittoajan perusteella: määrättäisiinkö suuren kiintolevyn ja pienimuistisen kannettavan soittimen kasettimaksu samalla tavalla, kun kapasiteettiero voi olla useita suuruusluokkia?

Kaksoisrahastus ei ole muutenkaan hyväksyttävää: kasettimaksuja ei tule periä, jos teknisten suojausten kiertäminen yksityistä kopiointia varten kielletään ja tähän pystyvien laitteiden levittäminen säädetään rikolliseksi. Jos oikeudenhaltijat haluavat kieltää yksityisen kopioinnin, niin he voivat käyttää teknisiä suojauskeinoja. Siksi 26 a § viimeinen lause pitäisikin muuttaa muotoon "maksun suuruutta vahvistettaessa tulee ottaa huomioon se, missä määrin teknistä suojausta **voidaan käyttää** teosten suojana".

Tähän asti yksityistä kopiointia on arvioitu muun muassa Teoston Kasettimaksutoimiston kyselyselvityksillä. Etujärjestöjen tekemien tai teettämien selvitysten käyttäminen päätöksenteon perusteena osoittaa huonoa hallinnointitapaa. Siksi **pykälään olisi lisättävä maininta, että kasettimaksuja määrättäessä käytetään hyväksi puolueettomien tutkimuslaitosten tieteellisiin standardein (mm. lähteet mainittu ja virhelähteet ja -marginaalit arvioitu) tekemiä tutkimuksia.**

Suurin osa muista tekijänoikeusmaksuista päätyvät taiteilijoille ja muille oikeudenhaltijoille. Kasettimaksuista sen sijaan vajaan puolet päätyvät "yhteisiin tarkoituksiin", eli käytännössä erilaisille järjestöille (esim. Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus). Montaa näistä järjestöistä varmaan kannattaakin tukea, mutta mitä tekemistä tällaisella tuella on yksityisen kopioinnin kanssa? Tällaista tukea pitäisi myöntää harkinnan mukaan verovaroista, kuten muillakin kulttuurin alueilla, ei verotusoikeudella. **26 a § olisi lisättävä maininta, että kasettimaksuista syntyneitä tuloja saa käyttää vain oikeudenhaltijoille maksettaviin hyvityksiin ja maksun keräämisestä aiheutuneisiin välttämättömiin ja välittömiin kuluihin.**

Erilaisista suojauksista (50 a §, 6 artikla)

Esityksessä ei oteta kovin täsmällisesti kantaa, mikä on tehokas suojaus. Tämä on ongelmallista, koska suojauksen kiertäminen on joka tapauksessa kriminalisoitu. Niinpä esitykseen pitäisikin lisätä täsmällinen määritelmä, jonka perusteella suojausten kiertäminen vahingossa on ei ole rankaistavaa ts. esimerkiksi CD-levyjen kopioestoyritelmät rajautuisivat selvästi tehokkaan suojauksen määritelmän ulkopuolelle.

DVD-levyjen aluekoodia koskeva osa on nyt yksiselitteinen ja hyvä, ja EFFIn mielestä se tulee säilyttää nykyisessä muodossaan myös lopulliseen hallituksen esitykseen.

Yksityinen kopiointi (50 a §, 6 artikla)

Tekijänoikeuslain 12 § mukaan oikeudenhaltija ei voi tekijänoikeuslain perusteella kieltää ihmisiä ottamasta muutamia kopioita teoksista yksityistä käyttöä varten. 50 a § on ristiriidassa tämän kanssa:

Esitysluonnos kriminalisoi suojauksen kiertämisen yksityistä kopiointia varten. Tämä on huononnut hallituksen esitykseen HE 177/2002 vp verrattuna. Suojauksen kiertämisen kriminalisoiminen johtaa absurdeihin tilanteisiin ja lakiin, jota on mahdotonta valvoa: esimerkiksi kaupasta ostetun kopiosuojatun musiikkikappaleen kopioiminen kannettavalle MP3- tai Ogg Vorbis -tulee olemaan rikos, jos se edellyttää suojauksen kiertämistä. Suojausta ei saa kiertää edes varmuuskopioiden tekemistä varten.

Suojauksen kiertäminen 12 § tarkoittua yksityistä kopiointia varten olisi sallittava asiana, joka ei kuulu yksinoikeuksien piiriin.

Poikkeuksena mainitaan, että suojauksen saa kiertää tutkimusta varten. Salaustutkimusta koskeva poikkeus ehdottaman tarpeellinen ja rajoitetusti käyttökelpoinen.

Linux ja DVD-elokuvat (50 b §, 6 artikla)

Linuxilla saisi periaatteessa katsoa DVD-elokuvia, mutta katsomiseen tarvittavien ohjelmien levittämisestä voisi olla rankaistavaa.

Linuxin DVD-soittimet tarvitsevat toimiakseen libdvdcss-tietokoneohjelmaa³, joka pohjautuu osin DeCSS-ohjelmaan⁴. Avoimeen lähdekoodiin perustuva libdvdcss on niin sanottu ohjelmakirjasto, jota tietokoneohjelmat käyttävät aukaistakseen DVD-levyjen kopiosuojauksen esimerkiksi DVD-elokuvan näyttämistä varten. (Nykyaikaisissa käyttöjärjestelmissä on tavallista, että eri tietokoneohjelmien tarvitsemat toiminnot on sijoitettu erityisiin kirjastoihin, joita eri tietokoneohjelmat käyttävät. Näin samoja toimintoja ei tarvitsisi sisällyttää jokaiseen tietokoneohjelmaan erikseen.)

Katseluohjelmien lisäksi myös kopiointiohjelmat voivat käyttää libdvdcss-kirjastoa. Yleisesti ottaen laitetta tai ohjelmaa, jolla teosta pystyy käyttämään "laillisesti" voi käyttää yhtä hyvin myös "laittomaan" kopiointiin – eikä ohjelmakirjaston levittäjä voi etukäteen tietää, kummalla tavalla ohjelmaa tullaan käyttämään. Koska libdvdcss-kirjastoa voi käyttää myös laittomaan kopiointiin, olisi sen levittäminen mahdollisesti rikos. Tällaisia tapauksia varten olisi hyvä selventää, että **libdvdcss-kirjastoa ja muita vastaavia ohjelmia, joilla on merkittävä "laillinen" käyttötarkoitus, voisi ilman rangaistuksen pelkoa levittää 2. mom 2. kohdan perusteella.**

Sähköiset hallintatiedot (50 d §, 7 artikla)

Teoksista ei saa poistaa sähköisiä hallintatietoja. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että teoksia ei saa kopioida käyttäen sellaista formaattia, joka ei tue samoja hallintatietoja, kuin alkuperäinen formaatti. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi musiikin tallentamiseen käytettäviä MP3- ja Ogg Vorbis -formaatteja. Jos teosformaatti sisältää sähköisiä hallintatietoja, ei teosta saisi kopioida yksityistä käyttöä varten MP3-soittimelle.

Koko pykälä on tarpeeton. Normaalit moraaliset tekijänoikeudet riittäisivät suojaamaan muun muassa sen, että tekijä mainitaan hyvien tapojen mukaisesti (TekoL 3 §).

---

³VideoLan, libdvdcss, <http://developers.videolan.org/libdvdcss/>

⁴"DeCSS Central", <http://www.lemuria.org/DeCSS/>

Piraattikopioiden tuontirajoitus (56 a §)

Piraattien tuontirajoitus on huolestuttava kansalaisten oikeusturvan kannalta. Tuontirajoitus koskee kaikkia digitaalisia tallennusmedioita, CD-levyistä kiintolevyihin ja digitaalikameroihin. Miten kansalainen voi rajalla osoittaa, että mukana oleva CD-levy ei ole piraatti, vaan laillisesti tehty yksityinen kopio? Tulli ehkä tunnistaa monikansallisten levy-yhtiöiden tuotteiden tavallisemmat väärennökset, mutta entä pienempien toimijoiden (lailliset) tuotteet, jotka voivat olla hyvinkin harrastelijamaisen näköisiä? Lakiehdotuksen HE 177/2002 vp jälkeen uutisoitiin, että matkustajien pitäisi säilyttää kuitit kaikista ulkomailla ostetuista tallenteista. Voidaanko kuluttajalta edellyttää, että hän osaa analysoida teoksen aitousleimat ja hologrammit piraattien huomaamiseksi ja että hän tallettaa kaikkien ostamiensa äänitteiden kuitit ja pitää niitä mukana kaikilla ulkomaanmatkoillaan?

Kannettavien tietokoneiden kiintolevyillä olevat kappaleet ja MP3- ja Ogg Vorbis -soittimiin tallennetut kappaleet ja tietokoneohjelmat muodostavat oman lukunsa. Tällaisista kopioista ei voi mitenkään päätellä, ovatko ne laillisia tai laittomia. Pykälä on ongelmallinen myös yksityisyyden suojan kannalta: saako tulli oikeuden tutkia koko kiintolevyn siltä varalta, että sieltä löytyisi piraatti?

Piraattien tuontirajoitukset ovat ongelmallisia myös EU:n vapaan liikkumisen takaavien peruseriaatteiden valossa. Tallenteiden tuonti EU:n sisärajan yli Tukholmasta Helsinkiin olisi kiellettyä, mutta kukaan ei puuttuisi tallenteiden kuljettamiseen Turusta Helsinkiin.

Pykälästä aiheutuu enemmän haittaa kuin hyötyä ja sen **voisi poistaa. Vähintäänkin 56 a § tulisi poistaa viittaus epämääräisesti määriteltyihin ”digitaalisiin tallennusalustoihin”**, kun tarkoituksena on puuttua lähinnä CD-levyjen tuontiin.

Yleisiä kommentteja:

Alla käymme läpi joitakin asioita, jotka eivät liity vain yhteen pykälään.

Suojausten vaikutus levymyyntiin, vertaisverkkoihin ja piratismiin

Lain vaikutusten ymmärtämisen kannalta on tärkeää ymmärtää teknisten suojausten vaikutus. Seuraavassa käydään läpi suojausten mahdollisia vaikutuksia levymyyntiin, vertaisverkkoihin ja piratismiin.

Piratismi, eli ansiotarkoituksessa tapahtuva teosten luvaton kopiointi ja levittäminen, on rikos jo voimassa olevan lain perusteella – kuten pitääkin. Myös teosten ilman tekijänoikeuden haltijan lupaa tapahtuva massalevitys

Internetissä on laitonta ilman mitään uutta lakiakin. Ehdotettu laki ei lisää piratismista annettavia rangaistuksia.

Levy-yhtiöiden edustajat ovat myöntäneet, että nykyisiä äänitteiden kopiosuojauksia ei ole tarkoitettu piraatteja vastaan (Helsingin Sanomat 26.8.2002). Ammattirikolliset pystyvät suojaukset aina kiertämään. Äänitteiden kopiosuojaukset eivät siis vaikuta piratismiin millään tavalla. Sen sijaan suojauksilla pyritään estämään laillinen kotikopiointi. Oikeudenhaltijoiden kommentoissa suureksi ongelmaksi onkin nostettu nuorten kaveriporukalle suorittama kopiointi.

Kaikkien teknisten suojausten perustavaa laatua oleva ongelma on, että jos ihminen voi teoksen nähdä tai kuulla, on se aina jollakin tapaa samalla kopioitavissa (ns. "analog hole"). Joskus kopioiden tekeminen ei edes edellytä suojausten kiertämistä. Esimerkiksi DVD-levyistä voi sopivilla laitteilla tehdä identtisiä kopioita suojausta avaamatta: suojausten avaaminen on tarpeen vasta DVD-elokuvan katselua varten. Ammattirikolliset (piraattit) pystyvät tulevaisuudenkin suojaukset kiertämään. Samaten vertaisverkkoihin teokset päätyvät, jos yksikin ihminen onnistuu suojausten kiertämään ja antaa tiedoston muiden ladattavaksi ja edelleen levitettäväksi. Piratismia tai vertaisverkkojen käyttöä suojaukset eivät ole hillinneet ja tilanne tulee tuskin merkittävästi lähitulevaisuudessa muuttumaan.

CD-levyjä myytiin kuitenkin vuonna 2001 Suomessa euro- ja kappalemääräisesti enemmän kuin koskaan ennen.⁵ Samaan aikaan yksityishenkilöiden suorittama koti- ja vertaisverkkokopiointi oli kasvanut merkittävästi.⁶ On selvää, että kopiointi ei vähennä äänitemyyntiä yksi yhteen -suhteessa. Kopioiden vaikutus levyjen myyntiin onkin mitä luultavimmin kahtalainen: yhtäältä musiikin kulutus ja samalla alkuperäisten levyjen kysyntä kasvaa, mutta toisaalta kopioidun musiikin osuus kokonaiskulutuksesta kasvaa niin kauan kuin alkuperäiset äänitteet eivät kilpaile hinnalla ja laadulla (käyttöarvolla). Merkittävin tekijä levyjen myynnin vaihteluissa ovat selvästi olleet makrotalouden suhdannevaihtelut. Lisäksi radio, DVD-levyt, pelikonsolit ja kännykät kilpailevat musiikkiäänitteiden kanssa samasta ostajakunnasta ja ajasta samaan aikaan kun levyteollisuus vähentää tuotteidensa käyttöarvoa kopiosuojauksilla.

On ironista, että kopiosuojausten käyttäminen tekee kopioista entistä houkuttelevampia. Esimerkiksi kopiosuojattu täysihintainen äänite ei riitä selvästikään kattamaan kuluttajien kysyntää. Kopiot, joissa suojauksia ei ole, toimivat kaikilla laitteilla toisin kuin alkuperäiset

---

⁵ÄKT, "Arvio äänitealan kokonaismarkkinoista", <http://www.ifpi.fi/tilastot/kokonaismarkkinat.html>

⁶Vuonna 2001 Suomessa myytiin 14,5 miljoonaa tyhjää CD-R-aihiota (Kopiosto), verrattuna 10 miljoonaan edellisenä vuonna (Kopioston tutkimus 2001). Kasettimaksutoimiston teettämän tutkimuksen mukaan vajaalle puolesta CD-R-aihiosta kopioidaan musiikkia (Kasettimaksutoimiston tutkimus 2002). Suomessa siis kopioitiin vuonna 2001 arviolta 7 miljoonaa levyä, samaan aikaan kun alkuperäisiä CD-äänitteitä myytiin ennätysmäiset 11,6 miljoonaa kappaletta (ÄKT).

kopiosuojatut äänitteet, jotka ovat vaikeuttaneet teosten normaalia käyttöä ja pahimmassa tapauksessa rikkoneet tai sotkeneet soittimen⁷. Syksystä 2002 alkaen suomalaisessa levytuotannossa kaikki suurimmat levy-yhtiöt alkoivat kopiosuojata uuden tuotantonsa. Jotkut levy-yhtiöt, kuten Universal, ovat kuitenkin jo luopuneet ongelmallisiksi osoittautuneista suojauksista toistaiseksi kokonaan (Helsingin Sanomat 11.8.2003). Monet pienemmistä yhtiöistä eivät ole suojanneet äänitteitään lainkaan.

Tehokkaat suojaukset voivat siis pienentää myyntituloja: suojaukset vähentävät teoskappaleiden käyttöarvoa suojaamattomiin teoksiin verrattuna (esim. äänitettä ei voi soittaa kaikilla soittimilla) ja siten niistä saatavia myyntituloja. Ihmiset keksivät teoksille uusia käyttötapoja nopeammin kuin tekijänoikeusteollisuus niihin soveltuvia suojausmenetelmiä ja helppoja maksutapoja. Kopiosuojatut teokset siis pystyvät tyydyttämään teosten kysyntää suojaamattomia heikommin, mistä seuraa, että ihmiset jättävät teokset ostamatta – tai turvautuvat vaihtoehtoihin epävirallisiin lähteisiin (esim. vertaisverkot). Käytännön esimerkkinä monet ovat ilmoittaneet, että eivät osta kopiosuojattuja äänitteitä, koska eivät niitä pysty soittimillaan helposti käyttämään (autoradiosoittimet, tietokoneet, kannettavat soittimet).⁸

Oikeudenhaltijatahot ovat toistuvasti esittäneet, että vaikka suojaustekniikka onkin nykyään puutteellista, niin asia korjaantuu tulevaisuudessa. Analogista kopiointia on esitetty estettäväksi erilaisilla vesileimajärjestelmillä.⁹ Lisäksi monet ovat sitä mieltä, että uudistamista kaipaavat liiketoimintamallit korjautuvat, kunhan suojausten avulla pystytään kontrolloimaan teosten käyttöä mahdollisimman täydellisesti. Emme ole kuitenkaan yhtä optimistisia. Järkevämpää olisi uudistaa teosten levitystapoja nettiaikaan sopivaksi, suhtautua tekniikan kehitykseen realistisesti ja unohtaa utopiat murtamattomista suojauksista.

Nykytilanteessa on yhtymäkohtia aikaan, jolloin nauhoittavat videot tulivat markkinoille. Tämä tapahtui amerikkalaisten tekijänoikeusjärjestöjen vastustuksesta huolimatta. Järjestöt luulivat, että jos ihmiset voivat nauhoittaa televisiosta ohjelmia, niin elokuvien suosio romahtaa. Toisin kuitenkin kävi: elokuvien suosio ei romahtanut ja videovuokraus on tuottoisaa liiketoimintaa.

---

⁷Tekniikan maailman testissä (TM 3/03 s. 40-44) kopiosuojatulta levyltä lupaa kysymättä asentunut soitto-ohjelma sotki koneen asetukset siten, että järjestelmä oli palautettava varmuuskopioilta. CD-standardeja rikkovat kopiosuojatut levyt ovat myös juuttuneet joidenkin tietokoneiden levyasemiin siten, että kuluttajien on pitänyt viedä CD-ROM-asema huoltoon aukaistavaksi (Wired 14.5.2002, ”A Sour Note for Mac Users”). EFFIn sivuille on kerätty suomalaisten kuluttajien kokemuksia suojaetuista äänitteistä, <http://www.ffi.org/tekijanoikeus/aanitteet/cd-kokemuksia.html>

⁸Esimerkkinä noin tuhat kuluttajaa on ilmoittanut pienimuotoisen Internet-kampanjan yhteydessä, ettei osta kopiosuojattuja levyjä. <http://www.qkaasu.com/kopiosuojaus/list.php?i=2>

⁹DVD-elokuvissa on jo usein Macrovision-suojaus, jonka pitäisi estää elokuvien analoginen kopiointi VHS-nauhoille.

Sananvapaus

Perustuslain 12 § takaama sananvapaus sisältää oikeuden vastaanottaa tietoja kenenkään sitä ennalta estämättä. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen sekä EU:n perusoikeusasiakirjan mukaan jokaisella on oikeus "vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta".

Tekijänoikeuslakiehdotus on myös sananvapauden kannalta huolestuttava. Jos teknisesti aluesuojattua sähköistä kirjaa, jota ei myydä ETA-alueella, ei saa täällä levittää ja sen lukemiseen tarvittavien laitteiden levittäminen on rikos (50 a,b,d §), niin miten suomalaisilla voi olla oikeutta sen sisältämän tiedon vastaanottamiseen? Amerikkalainen mediamoguli voi siis päättää, että suomalaiset eivät tiettyä kirjaa saa lukea.

Teknisen suojauksen voi toteuttaa siten, että teoksen jokaisesta käyttökerrasta pitää maksaa erikseen tai että teosta voi käyttää vain rajoitetun ajan. Tekijänoikeusteollisuus voi siis näin suojatun sähköisen kirjan osalta yksipuolisesti päättää, että kirjaa ei saa enää kukaan lukea.

Lakiehdotuksen mukaan julkinen keskustelu teknisten suojausten kiertämiskeinoista voi olla joissain tapauksissa kiellettyä (ks. 50 b §). Lakiehdotus ei täytä perusoikeusoppien vaatimuksia tällaisista rajoituksista. Perusoikeusoppien mukaan perusoikeuksien rajoitusten on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia sekä välttämättömiä ja oikeassa suhteessa tavoiteltavaan intressiin nähden.

Lakiehdotuksen perustuslaillisia vaikutuksia pohdittaessa on muistettava, että Suomen perustuslaki on direktiiveihin nähden ensisijainen.

Teknisten suojausten vaikutuksista

Tulevaisuudessa se, että teokset ostetaan ja ladataan suoraan netistä, yleistyy. Fyysiset teoskappaleet (mm. CD-levyt ja painetut kirjat) väistyvät. Lakiehdotus antaa tekijänoikeuden haltijoille melkein täydellisen vallan kontrolloida tulevaisuuden tietoyhteiskuntaa. Play-nappi on muuttumassa Pay-napiksi.

Tekijänoikeuslaki on perinteisesti antanut tekijälle oikeuden kontrolloida teoskappaleiden valmistamista myyntiä ja julkista levittämistä varten. Tekijänoikeusteollisuuden tavoite kuitenkin on, että he voisivat hallita teosten käyttöä mahdollisimman täydellisesti ja laskuttaa teosten jokaisesta käyttökerrasta ja -tavasta erikseen. Tekijänoikeusteollisuus haluaa hallita mahdollisimman tehokkaasti myös teosten yksityistä käyttöä.

Teknisellä suojauksella oikeudenhaltija voi yksinvaltaisesti päättää, miten teosta voi

käyttää ja millä välineillä (muunlainen käyttö edellyttää suojauksen kiertämistä). Olisi kohtuullista, että laissa vähintäänkin tarkasti määriteltäisiin, mitä asioita oikeudenhaltijat voivat rajoittaa ja kriminalisoitaisiin suojausten väärinkäyttö esimerkiksi kilpailun rajoittamiseen ja veloitettaisiin oikeudenhaltijat rangaistuksen uhalla kertomaan kuluttajille tuotteissa olevista suojauksista (vrt. Saksan tekijänoikeuslaki). Väärinkäytöstapauksissa teknisen suojauksen kiertämisrajoitukset pitäisi myös poistaa.

Lakiehdotuksen suurimpia puutteita onkin sen täydellinen hyväuskoisuus oikeudenhaltijoiden motiiveja kohtaan. Oikeudenhaltija voi estää tekijänoikeuden rajoitusten toteutumisen sähköisen kaupan suojalausekkeen avulla (50 c §), rajoittaa laitevalmistajien kilpailua tai yhteensopivuutta, pidentää tekijänoikeuden keston käytännössä ikuiseksi (tekninen suojakeino ei vanhene) ja estää tekijänoikeudella suojaamattoman materiaalin käytön (oikeudenhaltija voi suojata sekä tekijänoikeuden alaiset että muut materiaalit samalla suojauksella).

Lakiehdotuksessa ei myöskään juurikaan käsitellä muissa maissa vastaavista laeista saatuja kokemuksia. Esimerkiksi Yhdysvalloissa vastaava laki (DMCA) on¹⁰

- ⑩ *Tukahduttanut sananvapautta ja tieteellistä tutkimusta.* Oikeusjutut ja -uhkaukset 2600-lehteä ja professori Edward Feltenin tutkimusryhmää vastaan ja venäläisen ohjelmoijan Dmitri Skylarovin oikeudenkäynti ovat pelotevaikutuksellaan estäneet toimittajien, julkaisijoiden, tutkijoiden, opiskelijoiden, ohjelmoijien ja kansalaisten laillista toimintaa.
- ⑩ *Vaarantanut jokamiehen oikeuksia ("fair use").* Kaikenlaisen suojauksen kiertämisen ja sellaisten tekniikoiden ja työkalujen, joita voi käyttää suojauksen kiertämiseen, kieltäminen antaa oikeudenhaltijoille yksipuolisesti mahdollisuuden estää kansalaisen jokamiehen oikeudet (mm. yksityinen käyttö, varmuuskopioiden tekeminen). Levyteollisuus on jo ottanut käyttöön kopiosuojatut "CD-levyt" joiden tarkoituksena on estää ihmisiä ottamasta levyistä laillisia kopioita yksityistä käyttöä varten.
- ⑩ *Tukahduttanut kilpailua ja innovaatiota.* Piraattien torjumisen sijasta monet oikeudenhaltijat ovat käyttäneet tekijänoikeuslakia (DMCA) kilpailun tukahduttamiseen. Esimerkiksi Sony on varjellut teknisillä suojauksilla monopoliaan Playstation-pelikonsoleihin. Sony on myös käyttänyt Playstationin aluekoodijärjestelmää estääkseen ihmisiä pelaamasta muista maista laillisesti hankkimiaan pelejä.

Teknisiä suojakeinoja käytetään maailmalla mitä erikoisimpiin tarkoituksiin. Jotkut ovat

---

¹⁰EFF, "Unintended Consequences: Four Years under the DMCA", http://www.eff.org/IP/DMCA/20030102_dmca_unintended_consequences.html

esimerkiksi sisällyttäneet printterin mustepatruunaan¹¹ tai autotallin oven avaajaan¹² "teknisen suojauksen", minkä seurauksena kilpailija ei saa valmistaa tuotteita, joita voi sitten myydä monopoliasemassa ylihintaan.

Toisena esimerkkinä Yhdysvalloissa kaavaillaan "luotettua tietokonetta" (TCPA), joka käyttäisi Microsoftin Palladium-ohjelmistokomponenttia.¹³ "Luotettu tietokone" tarkoittaa tässä yhteydessä siis sitä, että nimenomaan järjestelmän keskitetyt ylläpitäjät, käytännössä siis esimerkiksi tekijänoikeusteollisuus, voivat luottaa ihmisten tietokoneisiin. Suunnitelmissa tietokoneiden prosessoreihin olisi järjestelmässä integroitu mikropiirit, joiden avulla voitaisiin varmistaa esimerkiksi se, että suojattuja musiikkikappaleita ei voisi kopioida tai että jokaisesta soittokerrasta pitää maksaa erikseen. Intelin ja AMD:n prosessoreihin tällainen piiri on tulossa, mutta Apple ei ole tähän vielä suostunut. TCPA/Palladium-järjestelmän ylläpitäjillä voisi olla sovelluksesta riippuen myös mahdollisuus poistaa tekijänoikeuksia rikkovat tiedostot käyttäjien kiintolevyiltä. Tietysti tällaista järjestelmää voisi myös sovelluksesta riippuen väärinkäyttää muunkin epämiellyttävän materiaalin tuhoamiseen: järjestelmän avulla voisi esimerkiksi tuhota keskitetysti käyttäjien tietokoneilta kaikki tiedostot, jotka sisältävät merkkijonon "osama bin laden", ja ehkä vielä raportoida tästä keskuspalvelimelle. Teknisten suojausten käyttö johtaa monopoleihin: Word-tiedostoja tai muita vastaavia tiedostoformaatteja ei välttämättä saa Palladium-tietokoneissa auki muilla kuin Microsoftin Wordilla. Nykyään muidenkin valmistajien ohjelmat, kuten OpenOffice.org ja Sunin StarOffice, pystyvät lukemaan Word-tiedostoja. Tekijänoikeuslain muutoksen jälkeen tällaisten järjestelmien kiertämisestä tulisi rikos.

Teknisesti suojattujen teosten käyttäminen voi vaatia nettirekisteröitymisen – mahdollisesti EU:n ulkopuolelle – ja pahimmillaan erillisen maksun ja ilmoituksen jokaisesta käyttökerrasta. Tällainen kehitys on erittäin huolestuttavaa jo pelkästään yksityisyyden suojan kannalta. Periaatteessa tämä voi johtaa esimerkiksi siihen, että joku voi kerätä tietokannan henkilöistä, jotka lukevat tiettyjä kirjoja.

Painettu kirja kestää monta sukupolvea. Teknisesti suojatut teokset voivat sen sijaan osoittautua lyhytikäisiksi kertakäyttötuotteiksi. Kun teoksen lukemiseen tarvittavia laitteita tai ohjelmia ei enää saa tai kun käytetty tiedostotyyppi vanhenee, ei teosta enää voi käyttää. Suojaamattoman teoksen voisi muuntaa uuteen formaattiin tai siirtää uusille laitteille, mutta tekninen suojaus estää tämän todennäköisesti tehokkaasti. Teknisen suojauksen voi lisäksi toteuttaa siten, että teoksen jokaisesta käyttökerrasta pitää maksaa erikseen tai että teosta voi käyttää vain rajoitetun ajan. Tekijänoikeusteollisuus voi näin

---

¹¹IP Justice, "Lexmark Wins Injunction Against Competitor's Printer Toner Cartridges", <http://www.ipjustice.org/030303.scc.shtml>

¹²Politechbot, "DMCA vs. The Garage Door Opener", <http://www.politechbot.com/p-04319.html>

¹³Ross Anderson, "TCPA/Palladium usein kysytyjä kysymyksiä", <http://www.ffi.org/yksityisyys/tcpa-palladium-faq-fi.html>

suojatun sähköisen kirjan osalta yksipuolisesti päättää, että kirjaa ei saa tietyn ajankohdan jälkeen enää kukaan lukea. Sähköisen kaupan suojalausekkeen (50 c §) perusteella vapaakappalekirjastoillakaan ei ole oikeutta kiertää suojausta ilman oikeudenhaltijan lupaa.

Lakiehdotus asettaa tekijänoikeusteollisuuden lyhyen tähtäimen taloudelliset edut kaiken muun edelle. Tekniset suojaukset antavat tekijänoikeuksien haltijoille käytännössä rajattoman oikeuden hallita teosten käyttöä. Luonnoksessa ei juurikaan nosteta teknisistä suojauksista esille muita kuin oikeudenhaltijoiden tuloihin liittyviä argumentteja. Teknisistä suojauksista aiheutuu kuitenkin yhteiskunnallisia seurauksia, joiden käsittelyyn puhtaat tekijänoikeudelliset argumentit eivät riitä. Lainsäätäjän velvollisuus on analysoida nämä seuraukset ja tehdä laista sellainen, että haitat ovat mahdollisimman vähäisiä.

Luonnosta pitäisi näiltä osin täydentää: mitä haittoja teknisten suojausten säätelystä aiheutuu ja miten säädetyistä laista aiheutuvia ongelmia voi lievittää? Konkreettisina ehdotuksina oikeudenhaltijat tulee rangaistuksen uhalla velvoittaa selvästi kertomaan tuotteissa olevista suojauksista ja suojausten käyttö hyvän tavan vastaisesti esimerkiksi yhteensopivuuden estämiseen tulee kriminalisoida. Tällaisissa väärinkäyttötapauksissa teknisen suojauksen oikeudellisen suojan tulisi poistua.

Helsingissä 5.9.2003

EFFI ry:n puolesta,

Kai Puolanmäki